

Kitap Tanıtımı

TÜRKLÜK BİLİMİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ (PROF.DR. AHMET BURAN, AKÇAĞ YAYINLARI, ANKARA-2015, 360 S.)

Dr. Nilüfer Yıldırım¹

- 1) Çubukbey Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
niluferyildirim2003@yahoo.com

Bilim, kültür, sanat, hukuk, siyaset, spor gibi alanlara ait yeni bilgiler üretmek, bilim dünyasına katkı sağlamak, akademik bilgiyi en iyi şekilde öğrenebilmek ve öğretebilmek için ilgili alana ait kaynakça ile malzemeye, yöntem bilgisine, terimlere hâkim olmak gerekir. Çünkü bilim; metodoloji, terminoloji ve malzeme olmak üzere üç önemli temel üzerine inşa edilir. Bu temellerden biri olan, bilimsel konuların daha iyi anlaşılmasını, konu ile ilgili malzemelerin rahat kavranmasını sağlayan terimler **Türkçe Sözlük**'te “*Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah.*” (TDK, 2011: 2330) şeklinde tanımlanmaktadır. Bilim, kültür, spor, sanat vb. alanların sınırlarının genişliği ile terimlerinin sayısı doğru orantılıdır. Dolayısıyla terimlerin sayısı ve kullanımı, ait olduğu alana göre şekillenir. Terimlerin belli kurallar çerçevesinde bir araya getirilmesiyle oluşturulan terim sözlükleri de bu açıdan oldukça önemlidir.

Türk dilini, tarihini, kültür ve medeniyetini kısaca ‘Türk’ sözcüğünün kavram alanını kapsayan Türklük bilimi, sınırları geniş olan bilim kollarından biridir. Bu alana ait terimlerin bilinmesi, başta Türklük bilimi ile ilgili araştırma yapan bilim insanları olmak üzere her kesimden insanın pek çok konuyu aydınlatabilmesi açısından önem taşır. Bugüne kadar Türklük bilimi terimlerinin bir arada bulunduğu herhangi bir terim sözlüğünün yayımlanmamış olması, alan açısından önemli bir eksiklik olarak görülmekteydi. Yıllardır yokluğu önemli ölçüde hissedilen bu eksiklik, Fırat Üniversitesi İnsanî ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet BURAN tarafından hazırlanan **Türklük**

Bilimi Terimleri Sözlüğü'nün yayımlanmasıyla giderilmiştir. **Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü**'nün Türklük bilimi alanına ait ilk sözlük olması, eserin değerini bir kat daha artırmaktadır.

Yazar, eserini “*Türklük bilimi terimlerinin bir araya getirildiği bir sözlüğün bulunmamasından kaynaklanan eksikliği gidermek, Türklük biliminin kavramsal bilimsel gelişmesine katkıda bulunmak*” (Buran, 2015: 10) amacıyla kaleme almıştır.

Prof. Dr. Ahmet BURAN'ın **Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü** adlı eseri **Ön Söz** (9-12), **Sözlüğün Dayandığı Temel İlkeler** (13-14), **Türklük Biliminde Kullanılan Kısaltmalar** (15-24), **Türklük**

Biliminde Kullanılan İşaretler (25-35), **Sözlük** (39-345) ve **Kaynaklar** (347-360) olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Ön Söz bölümünde Türklük biliminin tanımı yapılarak ilgili alana ait genel bilgiler verilmiş, bu bilime bağlı olarak yapılan çalışmalardan söz edilerek, alana ait terimlerin bilinmesinin öneminden bahsedilmiştir. Bu kısımda sözlüğe alınacak terimlerin seçiminde karşılaşılan zorluklar belirtilmiş, sözlüğün hazırlanması aşamasında kullanılan yöntem açıklanmıştır.

“Sözlüğün Dayandığı Temel İlkeler” bölümünde sözlüğün hazırlanmasında esas alınan ölçütler yazar tarafından maddeler halinde sıralanmıştır. Bu ölçütlere göre sözlüğün hazırlanmasında dikkat edilen hususlar şunlardır:

1. Sözlük, Türk dili ve lehçeleri merkezli bir sözlüktür.
2. Madde başları alfabetik olarak sıralanmıştır.
3. Türklük bilimi terimlerinin daha iyi anlaşılması ve bütünlük oluşturması bakımından tam anlamıyla terim özelliği taşımayan bazı madde başı kelimelere de yer verilmiştir.
4. Terimler arasından mümkün olduğunca Türkçe olanları tercih edilmiş, Türklük bilimini tamamlayan diğer alanların terimleriyle tarihî metinlerde geçen terimlere de yer verilmiştir.
5. Genellikle kavramlar üzerinden hareket edilmiş ve farklı şekillerde adlandırılan kavramlar, tercih edilen bir terimde birleştirilmeye çalışılmıştır.
6. Eser oluşturulurken kavramlardan yola çıkılmış, farklı kavramlar ortak bir terimde birleştirilmeye çalışılmıştır.
7. Bir kavram ile ilgili terimlerin tamamı madde başı olarak verilmiş ancak açıklama tercih edilen terimde yapılmıştır. Diğer madde başları bk. kısaltmasıyla açıklama yapılan maddeye gönderilmiştir.
8. Birden fazla anlamı olan ve kendi içinde anlam tabakaları bulunan terimler söz konusuysa bunlar 1. 2. 3. şeklinde rakamlarla sıralanmıştır.
9. Sözlükte bazı terimlerin sadece tanımlarına yer verilmiş bazı terimler de ayrıntılı olarak ve örneklerle somutlaştırılarak anlatılmıştır.

10. Bir terim herhangi bir bilim adamı tarafından özel veya farklı bir anlamda kullanılmışsa o terim ile ilgili açıklamanın sonuna ilgili kişinin adı yazılmıştır.

11. Sözlükte kişi, kurum, eser, süreli yayın ve sürekli bilimsel toplantıların adları madde başı olarak verilmemiş ancak Türklük bilimi alanının önemli ilkelerini oluşturan “fenomen/öncü/önder” niteliğindeki birkaç kişi, eser ve kurumun adı madde başı olarak verilmiştir.

12. Eserin hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar metin içinde veya dipnot şeklinde belirtilmemiş, kaynaklar bölümünde gösterilmiştir. (Buran, 2015: 13).

Eserin üçüncü kısmı **Türklük Biliminde Kullanılan Kısaltmalar** adını taşımaktadır. Bu bölümde alanla ilgili olarak kullanılan 343 kısaltmaya yer verilerek bu kısaltmaların açıklaması yapılmıştır. Kısaltmalar listesi oluşturulurken yaygınlaşmış şekiller kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Türklük Biliminde Kullanılan İşaretler bölümünde 202 işaret örneği verilmiş, işaretlerin anlam ve görevleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. **Türklük Biliminde Kullanılan İşaretler** bölümünde yazım işaretleriyle birlikte Türklük bilimi çalışmalarında kullanılan diğer işaretlere de yer verilmiştir.

Kitabın ana bölümünü oluşturan **Sözlük** kısmında 1711 madde başı bulunmaktadır. Sözlükte yer alan madde başlarının sayısal dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Çizelge 1. Harf Sırasına Göre Madde Sayısı

Madde Başı	Sayısal Değer	Madde Başı	Sayısal Değer
A	151	M	65
B	120	N	26
C	14	O	71
Ç	45	Ö	27
D	85	P	16
E	76	R	19
F	17	S	83
G	68	Ş	30
H	69	T	250
I	18	U	41
İ	49	Ü	7
J	5	V	11
K	239	Y	76
L	25	Z	8

Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü'nde yer alan 1711 terim belli ölçütlere göre seçilmiştir. Eserin ön sözünde sözlüğün Türklük bilimi çalışmaları alanında yararlı olmasının, terimlerin doğru seçilmesiyle mümkün olabileceğinin önemi vurgulanmış, bu düşünceden hareketle "*Türk dili/Turkic/Turkish merkez kabul edilmiş, bu merkezin üzerine oturduğu tarih ve coğrafya ile bağlantılı diğer alanlarda yer alan ilgili terimler de seçilerek bir araya getirilerek bir bütün oluşturulmaya çalışılmıştır.*" (Buran, 2015: 10). Terimlerin seçiminde, terimlere ait kavram alanlarının belirlenmesinde ve terimler ile ilgili açıklamaların verilmesinde belli bir yöntem uygulanmıştır. Türklük bilimi alanında kullanılan terimler arasından doğru olanı seçmek konusunda bilinçli tercihler yapılmış, terim seçimindeki tercihlerle Türkoloji'ye doğru ve farklı bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Terim seçimi yapılırken doğru terimlerin seçilmesi, söz konusu terimin ifade ettiği kavramı tam anlamıyla ifade etmesi oldukça önemlidir. Sözlüğe alınan terimlerin seçiminde dikkat edilen hususlar şöyle sıralanabilir:

- a. Terimin içerdiği kavram alanının sınırlarını doğru belirlemek.
- b. Terimin anlamının doğru anlaşılmasını sağlamak.
- c. Terimi ve terime ait anlamı daha açık, anlaşılır hale getirmek.

Aynı terimin farklı kavramları temsil etmesi, değişik kavramları anlatması terimler konusunda kavram kargaşasını beraberinde getirmekte, bu problemleri durum, bilimsel çalışma yapmayı ve doğru terim seçimini de zorlaştırmaktadır. **Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü**'nde bu durum göz önünde bulundurulmuş aynı kavramı karşılayan terimlerden tercih edileni madde başı olarak alınmış, ayrıntılı olarak açıklanmış, diğer terimler tercih edilen maddeye

yönlendirilmiştir. Böylece kavram karışıklığının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Sözlükte sadece madde başlarının tanımları verilmemiş, açıklanan terimlerle ilgili bilgiler, örneklerle somutlaştırılarak ele alınmıştır. Böylece sözlük, sadece terim anlamlarının verilmesiyle sınırlanan bir eser değil Türklük bilimi ile ilgili her konuda bilgiye ulaşılan önemli bir başyapıt/kaynak kitap olma özelliği de kazanmıştır.

Eser yerli ve yabancı yazarlara ait kitap ve makalelerin sıralandığı **Kaynaklar** bölümüyle tamamlanmaktadır. Sözlüğün kaynakçası zengin içeriğiyle dikkati çekmekte, konu ile ilgilenen kişilerin başvuracağı diğer temel kaynakları da içermektedir.

Bugüne kadar kaleme aldığı makaleler ve yayımladığı kitaplarla Türklük bilimi alanında önemli çalışmalara imza atan, ömrünü Türk dili ile ilgili çalışmalara adanmış, dil bilincini nesillere en iyi şekilde aktarmaya çalışan hocamız Prof. Dr. Ahmet BURAN, **Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü** ile alandaki önemli eksikliği gidererek bir ilki gerçekleştirmiş, her kesimden ve meslekten insanın faydalanacağı kültürel bir çalışmanın mimarı olmuştur. Bilim ve kültür dünyasına bu kıymetli eseri kazandıran Türkçe âşığı hocamıza şükranlarımızı sunuyor, bundan sonra yayımlayacağı eserlerini merak ve heyecanla bekliyoruz.

Kaynakça

- Buran, Ahmet 2015. *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Türkçe Sözlük 2011. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.